

21-7-2012 Met de vlinderwerkgroep naar St Jansberg en Mookerheide

Zaterdag 21 juli heeft de vlinderwerkgroep weer een prachtige excursie gemaakt, waaraan ook andere leden van Ken en Geniet konden meedoen. De reis ging naar het noordelijkste puntje van Limburg, naar de Sint Jansberg en de Mookerheide. Op de heenweg regent het nog flink, maar naarmate we dichterbij ons reisdoel komen wordt de lucht blauw.

Na de koffiestop in Malden rijden we nog stukje verder naar Plasmolen om daar onze 1^e wandeling te gaan maken. We parkeren bij ons lunchadres, steken de rijksweg over en zien dan in een veld met jakobskruid en akkerdistel (twee uitstekende nectarplanten) de eerste vlinder al vliegen: een gehakkeld aurelia. Op de planten van het jakobskruid wemelt het bovendien van de zwart-geel gestreepte rupsen van de jakobsvlinder. Onze sprinkhanenkenner hoort de eerste soort van deze dag, ja, deze beestjes inventariseer je op geluid!, een krasser. Je moet er wel erg goede oren voor hebben, ik hoor ze niet!

Langs de rijksweg staat een oude molensteen, waardoor het water van de Helbeek stroomt. Deze en andere beekjes van de Sint Jansberg ontspringen uit bronnen. Ze voeren een bijna constante hoeveelheid kraakhelder water af. Dan gaan we het bos in. Aan het begin van de bruine route staat een enorm dikke eik, die moet minstens 200 jaar oud zijn. Enkele bronbeekjes komen hier bij elkaar. Door het beukenbos klimmen we omhoog (nagelkruid, robertskruid, witte klaverzuring, bosgierstgras, dalkruid, ruige veldbies). De Sint Jansberg is een landgoed op het zuidelijkste deel van de Nijmeegse Stuwwal die tijdens de voorlaatste ijstijd, 200.000 – 130.000 jaar geleden werd opgestuwd door een machtige aanschuivende massa landijs van ongeveer 100 meter dik! Als een enorme bulldozer schoof deze ijsmassa het zand en grind voor zich uit en vormde zo de stuwwallen die wij nu op en af gaan. Oef, dat wordt zwoegen vandaag!

Even een paadje linksaf, want de oude dubbelslagwatermolen (1725) willen we natuurlijk niet overslaan. De Bovenste Plasmolen is een midden- en bovenslag watermolen. Tot 1860 was hij in gebruik om papier te maken, daarna is hij als graanmolen gebruikt, maar werd in de 2^e Wereldoorlog beschadigd en raakte in verval. In 1999 is hij weer hersteld en wordt in de zomer voor publiek geopend. Deze molen is bijzonder omdat hij water uit 2 molenvijvers op verschillende hoogte kan betrekken, waarbij het water uit de bovenste vijver (gevoed door de Beek van het Groene Water) bovenlangs wordt gevoerd, terwijl het water uit de onderste vijver (gevoed door de bron de Helskuil) vanaf het midden van het waterrad wordt aangevoerd. Op de muren zien we de steenbreekvaren en muurleeuwebek groeien. Langs één van de gedeeltelijk met waterlelies en gele plomp bedekte molenvijvers waarin de ijsvogel graag een duik neemt, een idyllisch plekje, gaan we terug naar de route. We vinden hier reuzenbalsemien en klein springzaad, beide soorten verspreiden hun zaden op dezelfde manier: ze schieten hun zaden weg. Als de bloemen zijn uitgebloeid, vormt zich een smal peultje, dat na enkele dagen openspringt waardoor de zaden gelanceerd worden.

Klimmen maar weer, door de holle wegen die door het water zijn uitgesleten en langs het gevarieerde hellingbos. We horen/zien hier de groene specht, buizerd, gaai en boomklever. Ongelooflijk, dat deze hellingen nog maar 2e eeuw terug waren bedekt met heide waar schapen werden gehoed. Toen daar een einde aan kwam ontwikkelde zich hier een vrij natuurlijk bos met boomsoorten als eik, beuk, haagbeuk en zoete kers. Dode bomen mogen blijven liggen, hangen (we zien er één die schuin tegen een andere boom aanleunt) of staan, en worden langzaam door paddenstoelen en insecten verteerd. Dan komen we aan het stuwmeertje van het Groene Water, de

andere molenvijver. Als de molen moest draaien, liet men het water via het stenen sluisje naar beneden storten. Het water liep dan recht naar de molen. Nu slingert de Molenbeek iets naar links via een meer natuurlijke baan. Even verder lopen we door gemengd bos met open plekken, waar in het zonnetje het bont zandoogje en het klein geaderd witje rond dansen. Een rode wegslak schuift langzaam over het pad; wist U dat hij bijna 20cm lang kan worden en variabel van kleur is, hij kan oranje, knalrood, bruin, groengrijs of zelfs zwart zijn!

We dalen af naar het Zevendal en wandelen langs dit dal verder, links van ons het uitzicht met de bloemenpracht, rechts het steile hellingbos. Het Zevendal is in de voorlaatste ijstijd uitgesleten door het smeltwater dat van de gletsjers afkolde. Nog steeds stroomt er aardig wat water door het dal na een flinke regenbui. In de graslanden leven veel regenwormen, die bij de dassen goed in de smaak vallen. De houtwallen in dit dal vormen in het voorjaar een breed wit lint van bloeiende meidoorns, sleedoorns en zoete kersen, in het najaar vormen deze een enorme voedselvoorraad voor vogels, maar ook de das lust daar wel pap van! De bloemenweelde vormt nu een enorme nectarbron voor vele insecten, vooral de distels zijn zeer geliefd. We zien hier dan ook de atalanta, de dagpauwoog en het bruin zandoogje van bloem naar bloem fladderen om zich tegoed te doen in deze nectarkroeg. Ook reeën komen hier regelmatig hun buikje vullen, getuige de sporen over het pad. In de bosrand groeit de valse salie, die door bijen en wespen bezocht wordt. Ook vinden we hier het zwartsprietdikkopje, die houdt van wat drogere plekjes met grassen.

Een bankje nodigt uit tot een koffiepauze. Ondertussen stropen we de brandnetels af op zoek naar rupsen. De zwarte poepjes en gaatjes in de bladeren verraden hun aanwezigheid: aan de onderkant van het blad vinden we een vijftal flinke rupsen van de kleine vos. Ook vinden we hier de grote groene sabelsprinkhaan, deze maakt zo'n herrie dat ik het zelfs hoor! Wat we ook horen is een steeds maar zingende geelgors, maar om dit fraaie vogeltje te ontdekken is nog niet zo simpel! De boterhammen en de koffie zijn al lang op, als we hem eindelijk vinden, zingend vanaf het topje van een struik, prachtig! En als we dan toch aan het vogelen zijn, gaan we nog maar even verder: in het Zevendal ontdekken we ook putters, braamsluiper, grasmus, roodborsttapuit, een biddende torenvalk, de fazant schreeuwt van schrik en de tjiftjaf roept nog steeds zijn naam.

Met enige moeite zijn we dan ook van het Zevendal los te rukken, maar er moet nog even stevig geklommen worden: we gaan de Kiekberg op (79m). Vroeger stond hier een brandtoren, die uitzicht bood over het hele gebied, vandaar de naam. Een jonge bonte specht bekijkt ons vanuit de hoogte, maar wil niet wachten tot de cameraploeg stand-by is, hij gaat er met kwieke vleugelslag vantussen. Tijdens de klim komen we door een uitgestrekt kastanjabos, het grootste van heel Nederland. De Romeinen hebben al tamme kastanjes op de Sint-Jansberg aangeplant, die waren dol op de vruchten. Al wandelend worden recepten uitgewisseld waarin deze heerlijkheid verwerkt wordt. Als we over de top heen zijn en aan de rand van het bosgebied komen, ontrolt zich een on-Nederlands uitzicht: we kijken uit op de beboste heuvels van het Duitse Reichswald en het Nederlandse dorpje Groesbeek. De velden zijn geel gekleurd van het vele jakobskruid wat hier tientallen vlinders lokt met zijn zoet geurende nectar: landkaartje, bruin zandoogje, klein geaderd witje, dagpauwoog, gehakelde aurelia, groot koolwitje, zij allen viereen feest aan een welgevulde dis.

Dalend en weer stijgend door bosjes en langs weilanden bereiken we een splitsing waar we de witte route oppikken. Niet voor niets, want al snel bereiken we het brongebied van de Helbeek, de Helkuil. Het heldere water treedt hier naar buiten, hier komt een leemlaag aan de oppervlakte. Via een trap

met af en toe wel erg diepe treden dalen we af langs de beek naar een woud van reuzenpaardenstaarten, een zeer zeldzame oerplant die vooral op plekken met kalkrijk kwelwater voorkomt. Ook vinden we hier eenbloemig parelgras, eveneens een zeldzame plant. Langs de Helbeek wandelen we terug. Het water stroomde oorspronkelijk het moerasland aan de rand van de stuwwal in, maar om de Bovenste Plasmolen van water te voorzien heeft men enkele eeuwen geleden het water via een kanaaltje parallel aan de helling naar de molen geleid. Wel een aparte gewaarwording, dat het beekje zo hoog stroomt terwijl er links van je een enorme afgrond ligt. Genietend van het heldere water en de weelderige plantengroei met o.a. koninginnekruid, heksenkruid en dubbelloofvaren dalen we af naar het punt waar verschillende beken samenkomen. De rijksweg oversteken en dan vlijen we neer op het terras om een heerlijke lunch te gebruiken.

Gesterkt door drank en spijs beginnen we aan onze volgende wandeling. Een klein stukje met de auto naar het parkeerterrein aan het Startse Dal, en daar gaat ie weer! Dal?? Dan moeten er ook bergen zijn! En inderdaad, zodra we het klaphekje door zijn ontrolt zich een fraai glooiend heideveld, de Mookerheide, en moeten we.... Klimmen! Niemand die dat echt erg vindt, want wat is het hier mooi! Regelmatig stoppen we om even op adem te komen en te genieten van het uitzicht en de planten en dieren die hier leven. De Mookerheide is een gaaf heidegebied omringd door bos en landbouwgrond. Het ligt op een uitloper van de Nijmeegse stuwwal en kent forse hoogteverschillen, waardoor we ook prachtige vergezichten over de Maas hebben. De heide wordt begraasd door schapen en Schotse Hooglanders om vergrassing met pijpenstrootje terug te dringen.

De struikheide begint nu voorzichtig in bloei te komen, maar wat moet het hier fleurig zijn over een paar weken! Vooral in het begin zien we hier ook hele tapijten met liggend walstro. Op sommige plekken staat ook veel brem, waarvan nu de zwarte peulen op openspringen staan om het zaad te verspreiden. De zon doet extra haar best en dat lokt de boompieper uit tot het zingen van zijn hoogste lied, we kunnen hem heel mooi bekijken door de verrekijker. Het klein koolwitje komt langsdwarrelen en hier zitten natuurlijk ook sprinkhanen: het negertje blijft rustig zitten voor een fotosessie. Op het hoogste punt van onze wandeling komt een boomblauwtje langs, niet verwonderlijk want hij kent verschillende waardplanten waaronder ook struikheide. Zijn zilveren onderzijde met kleine zwarte puntjes is onmiskenbaar.

En wat vindt Peter in het struikgewas? Een Zandhagedis, een dikke groene hagedis die heerlijk van het zonnetje zat te genieten totdat wij zijn rust kwamen verstoren het is een mannetje, door zijn groene flanken valt hij goed op. Het vrouwtje is bruin van kleur. Voor het leggen van eieren kiest zij zonnige, onbegroeide zandige plekken. De eitjes worden op 5 – 20 cm diepte ingegraven. De warmte van de zon zorgt dan voor de verder ontwikkeling van de eieren.

Even lopen we vrij vlak, van grote hoogte neerziend in het dal van de Maas met in de verte de kerktorens van Cuijk. In een slenk zien we de tapuit en roodborsttapuit, hoog in de lucht een biddende torenvalk en ook boerenzwaluwen die over de hei scheren op voedselstrooptocht. Er staan hier enkele braamstruiken waar bruin en oranje zandoogje rondom fladderen, wellicht op zoek naar een plaatsje om eitjes te leggen op de breedbladige grassen. Door een dalletje dalen we een stukje af, naar een bosje met zomereiken. Een levendbarende hagedis schiet als een speer weg als we willen gaan zitten om de vochtbalans op peil te brengen. Hier hoort Peter de boskrekkel. De zang van de boskrekkel is niet luid, maar wel hoorbaar, hij zingt van 11 uur in de ochtend tot 1 uur 's nachts. Hij is plaatselijk algemeen in het zuidoosten van Nederland.

Zo, daar gaat ie weer, nog even klimmen door het bos en dan dalen we over de heide langzaam af. Tussen de struikheide vinden we een heel klein plantje met de mooie naam Duivelsnaaigaren. Deze plant parasiteert op heide, brem, gaspeldoorn en tormentil. Hij heeft geen bladgroen en kan dus zelf geen voedsel produceren. Door middel van zuigwortels steelt hij voedsel van zijn gastheerplant. Hij groeit snel en vertakt veelvuldig, zodat de gastheer soms helemaal overwoekerd wordt. De kleine lichtroze bloemetjes vormen dichte kluwens tot 1cm doorsnede, met elkaar verbonden door lange rode stengels. Even verder ligt een groepje Schotse Hooglanders te soezen, er zijn ook enkele jonkies bij, van die heerlijk aandoenlijke beertjes lijken het wel, dus oppassen en een omweg maken. Het wordt frisser als we afdalen, maar na korte tijd bereiken we de auto's, we gaan nog bij de pannenkoekenbakker langs om de inwendige mens te versterken, rijden we weer naar Dongen, tevreden terugziend op een prachtige dag in deze mooie omgeving. Christ, bedankt voor de voorbereiding en het gidsen, tot een volgende keer!

Fia Grootzwagers